

● ● **İrfan:** Zəhmət olmasa, bir az özünüz haqda məlumat verin.

● **Məmməd Məmmədov:** Özüm haqda nə deyə bilərəm? 1951-ci ildə Bakı şəhərində anadan olmuşam. Hamı kimi mən də 7 yaşında məktəbə getmişəm. Onuncu sinfi bitirdikdən sonra indiki Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin filologiya fakültəsinə daxil olmuşam.

● ●● İnstitutu bitirdikdən sonra Mingəçevir şəhərində müəllim, Mənzil Təsərrüfat İdarəsində təşkilatçı-pedaqoq, inspektor, şəhər İcraiyyə Komitəsində, daha sonra İcra hakimiyyəti aparatında müxtəlif vəzifələrdə çalışmışam. Hal-hazırda Ağdaş şəhərində yaşayıram və məktəbdə ixtisasım üzrə müəllimlik edirəm.

● ●● - *Məmməd müəllim, "İrfan"ın sentyabr sayının əsas mövzusu "Şəxsiyyət inşası"dır. Ona görə də müsahibəni mövzu ətrafında qursaq, məncə, yerini düşünür. Şəxsiyyət dedikdə nə başa düşülməlidir?*

● ●● - Çox maraqlı mövzudur. İbtidai icma quruluşundan günümüze qədər bütün ictimai formasiyalarda insan oğlunun şəxsiyyətə ehtiyacı olub və bundan sonra da olacaq. Gəlin öncə sözün leksik və qrammatik mənalarını açmağa çalışaq. Ərəb dilindən alınan bu söz şəxs kökünə iyyət şəkilçisi artırmaqla düzəlib. Söz köklərinə artırılan bu alınma şəkilçi ictimai məfhum, hal-vəziyyət mənası bildiren mücərrəd mənalı isim düzəldir. Konkret isimlərdən fərqli olaraq mücərrəd isimləri dünyagörüşü, düşüncə, həyat tərzi və s. görə hərə bir cür anlayır və izah edir. Elə bu səbəbdən də şəxsiyyət haqqında deyəcəyim fikirlərlə razılaşmayan oxucular tapılacaq ki, bu da təbiidir. Şəxsiyyəti cəmiyyətdən kənar təsəvvür etmək qeyri-mümkün olduğu kimi cəmiyyəti də şəxsiyyətsiz təsəvvür etmək mümkün deyil. Əks-təqdirdə X.R.Ulutürkün təbirincə desək "Vətən insan yığınınə dönə bilər yavaş-yavaş". Ən önəmlisi isə şəxsiyyətin lazımı anda, xalqın, cəmiyyətin ən kritik anında onun yanında olmasıdır.

● ●● - *Ağsaqqal və şəxsiyyət, sizcə, bu sözlər eyni mənanı verir, yoxsa fərqli məna yükü daşıyır?*

cəmiyyət üçün kabusa çevrilən şəxsiyyətə pərəstiş baş qaldırır. Onu da əlavə edim ki, ağsaqqalın təsir, nüfuz dairəsi nə qədər məhduddursa, şəxsiyyətin nüfuz dairəsi bir o qədər genişdir.

□ □ - *Bəs şəxsiyyətin formalaşmasında hansı amillər hansılardır?*

□ □ - Yer üzünün əşrəfi olan insan digər canlılardan ağıl və şüurunun, dil və nitqinin olması ilə fərqlənir və insanın bir şəxsiyyət kimi yetişməsində əsas amillər olan ailə, tədris müəssisəsi və cəmiyyət üçbucağı əsas, ağıl və dil isə yardımçı amillərdir. Bu üçbucağın hər tərəfi önəmlidir və bunlardan birinə az önəm verilməsi nəticəsində lazımı nəticəni əldə etmək mümkün deyil.

□ □ Atalar “Aşıq gördüyünü çağırır” deyiblər, bir də deyiblər ki, “Ot kökü üstə bitər”. Bu atalar sözləri isə tərbiyə və irsiyyətdən xəbər verir. Onu da əlavə etmək lazımdır ki, şəxsiyyətin formalaşmasında irsiyyət az rol oynamır. İlk tərbiyə isə təbii ki ailədən başlayır. Uşaq evdə gördüyünü “götürür”, özü də dərk etmədən özündən böyükləri təqlid edir. Davranış qaydaları, ədəb və mərifət ailədə öyrənilir. Ailə tərbiyəsində atanın, yoxsa ananın rolunun daha çox olmasını söyləmək, mənəcə, mənasızdır. Ata da, ana da övlad tərbiyəsində bərabər hüquq sahibidirlər və eyni məsuliyyəti daşıyırlar. Buna görə də sağlam təməllər üzərində qurulan ailədə böyüyən uşaqların tərbiyəsi də qənaətbəxş olur. Şəxsiyyətin formalaşmasındakı ikinci amil təhsildir. “Beşikdən məzara qədər oxuyun” hədisi-şərifindəki məqsəd insanın ömrü boyu həyatı öyrənməli olduğunu bəyan etməkdir. İnsan hər zaman, hər

□ □ yerdə öyrənməlidir. Bu zaman o kamilləşər, özündə bir şəxsiyyət formalaşdırma bilər. Lakin təkəcə oxumaqla iş bitmir. Oxuduqlarımızın bizim üçün nə qədər əhəmiyyətli olmasını, həyatda tətbiq edilməsini də bilməli, nəyi və niyə oxuduğumuza da fikir verməliyik. Yoxsa bizim “Kitab yüklü məxluqlardan”dən fərqimiz olmaz. Atalarımızın belə bir deyimini də var: “Alim olmaq asandır, adam olmaq çətin”. Mirzə Cəlil də bu atalar sözüne istinad edərək Kefli İskəndərin dili ilə Cəlala belə deyir: “Yəqin müəllimlərin sənə də deyirlər ki, oxu alim ol,amma bunların heç birindən eşitmədim ki, desin oxu adam ol”. Deməli, müəllim şagird və tələbələrinə təkəcə elm öyrətməməli, onların bir insan kimi yetişməsinə nail olmalıdır ki, cəmiyyətə, xalqa, millətə xeyir verə bilsinlər. Bundan belə nəticə çıxara bilərik ki, tərbiyə və təhsil quşun iki qanadına bənzəyir. Bir qanadı zədələnmiş quş uça bilmədiyi kimi insanda da təhsil və tərbiyədən birinin lazımı səviyyədə olmaması onun həyatdakı mövqeyinə təsir edəcək. Lakin burada bir fərqli nüans var. Belə ki mükəmməl tərbiyə görmüş bir şəxs savadsız da olsa, öz davranışı, insanlara qarşı səmimiyyəti ilə cəmiyyətdə özünə yer edə bilər. Ancaq tərbiyəsiz savadlı bundan məhrumdur. Yeri gəlmişkən son dövrlərdə yersiz olaraq işlədilən, çox vaxt ünvanına çatmayan bir sözə də -“ziyalı”sözünə də münasibətimi bildirərdim. Ziyalı dedikdə xeyirxah əməlləri, insanlara münasibəti və insanlığa verdiyi töhfələrlə seçilən insanlar nəzərdə tutulur. Ziyalı özü yanaraq

Cəmiyyət əsil-nəcabətindən asılı olmayaraq insanı zirvələrə də qaldırır, həyatın dibinə də

sürükləyər.

■ ■■ - *Örnək insan kim deyilməlidir?*

■ ■■ - Uşaq hələ kiçik yaşlarından özünü kiməsə oxşatmağa çalışır və bu demək olar ki, ömrü boyu davam edir. Kiçik yaşlarında əsasən özünü valideyninə oxşatmağa çalışan uşaq Rəsul Rzanın təbirincə desək “atasından güclü, anasından gözəlin yer üzündə olmadığına inanır və hər bir hərəkətində onlara oxşamağa çalışır.

■ ■■ Biz ömrümüzün böyük bir hissəsini kommunist ideologiyasının hökm sürdüyü illərdə yaşamışıq və o zaman hər şey kommunist əxlaqı üstündə köklənmişdi. Məktəbə təzə-təzə gedəndə örnək olaraq bizə Pavlik Morozovu göstərdilər və çalışdırdılar ki, hamımız ona oxşayaq. Bəs Sovet məktəblilərinin qəhrəmanına çevrilmiş bu Morozov kim idi? Qolçomaq ata və babasını Sovet rejiminin düşmənləri ilə iş birliyində olduğunu öyrənərək lazımı orqanlara xəbər verən satqın! Yəqin elə buna görə də P.Morozov kimi “örnək insanlar” haqqında aparılan söhbətlər, film və tamaşalarda, qəzet və jurnallarda onların təbliği şüuraltı şüurumuza təsir edərək bu gün ata-anasının üzünə ağ olan bir nəslin yetişməsinə səbəb oldu. O vaxtkı gəncliyə ən çox bu suallarla müraciət edərildilər: “Kimi özünə ideal seçərdin?” “Ən çox sevdiyin ideal ədəbi qəhrəman kimdir?” Bu şablon sualların şablon cavabları da məlum

■ ■■ idi. Din düşməni Ovod, saysız-hesabsız əxlaqsız lətifələrin baş qəhrəmanı Çapayev, ideologiyaya sözün həm həqiqi, həm də məcazi mənasında kor-korənə qulluq edən Korçagin və başqaları. Hansısa bir ideologiyanın övladları olan bu “örnək insanlar” zamanın şərtləri dəyişincə unudulur, tarixin zibilliyinə atılır. Bu gün isə... Əsil örnək şəxsiyyət dedikdə bütün insanlığın fəvqündə dayanan, böyük ya kiçik, zəngin-kasıb, yetim-atalı-analı, vəzifəli-vəzifəsiz, bir sözlə hamıya bir gözlə baxan, hamı ilə xoş rəftar edən, gəlib-keçən bütün nəsillərə, xalq və millətlərə örnək olub doğru yolu göstərən Xatəmül-Ənbiya Muhəmməd peyğəmbər (s.ə.s) yada düşür. Mənə elə gəlir ki, dəyərli oxucularımızın hər birinin həyatında Rəsulullahın həyatında baş verən (nübüvətlik istisna) hansısa bir hadisə ilə səsleşən epizodlar var. Hər birimiz o böyük şəxsiyyətdən nümunə götürə bilsək çox xoşbəxt olarıq.